

Kontrastivni in prevodoslovni pogledi na nominalizacijo skozi italijansko-slovenski vzporedni korpus

Tamara Mikolič Južnič

Univerza v Ljubljani, Oddelek za prevajalstvo

Abstract

The article presents an Italian-Slovene parallel corpus and some of its applications mostly in the research areas of Contrastive Grammar and Translation Studies. The phenomenon under investigation is nominalization, a form of grammatical metaphor according to which processes, congruently worded as verbs, are instead metaphorically realized by nominalizations i.e. nouns. As part of a research project on the differences between the use of nominalization in Italian and Slovene, a parallel corpus of Italian original texts and their Slovene translations of approximately 2.5 million words, has been compiled. Although the corpus is currently untagged, it was still possible to obtain interesting data on the frequency of nominalization, on linguistic structures that are used by translators instead of a nominalised process, on differences across genres, etc. Furthermore, the analysis seems to support the existence and the importance of translation universals such as interference and explicitation: interference is the likely cause of the exceptionally high frequency of nominalization in Slovene translations compared to Slovene original texts, while explicitation, on the other hand, works in the opposite direction and is one of the main reasons behind different wordings in lieu of nominalizations in the translations.

Ključne besede

italijansko-slovenski vzporedni korpus, enojezični korpusi, kontrastivna slovnica, prevodoslovje, nominalizacija

1 UVOD

Eno od temeljnih načel korpusnega jezikoslovja je, da v nasprotju s predhodnimi metodami in videnji raziskovanja jezika, kjer je prevladoval intuitivni način opazovanja oz. analiziranja, lahko v tem primeru proučujemo velike količine avtentičnega jezika v rabi (zbrane v elektronsko obvladljivi obliki), na podlagi katerih lahko sklepamo o splošnejših lastnostih danega jezika (o vlogi in funkciji korpusnega jezikoslovja med drugim prim. Leech 1992, Halliday 1993, Sinclair 1997, Tognini-Bonelli 2001, Calzolari in Lenci 2004).

Elena Tognini-Bonelli (2001: 2) korpus definira kot zbirko besedil, ki naj bi bila reprezentativna za izbrani jezik in ki so zbrana v taki obliki, da jih lahko uporabimo za jezikoslovne analize. Navadno velja, da so besedila, zbrana v korpusu, nastala naravno, da so izbrana glede na eksplicitno določena pravila s točno določenim ciljem ter da predstavljajo večje odseke jezika, izbranega glede na določene tipološke kriterije. Korpuse lahko razdelimo glede na različne kriterije, vendar tukaj omenimo zgolj relevantno razdelitev na enojezične (take, ki zajemajo besedila v enem samem jeziku) in dvo- (ali več-) jezične korpuse. Med slednjimi ločimo primerljive korpuse (ki vsebujejo zbirke besedil v različnih jezikih, ki imajo enako komunikacijsko funkcijo) in vzporedne korpuse (ki so vrsta primerljivih korpusov, kjer je originalnemu besedilu sopostavljen en ali več prevodov). Natančneje, Erjavec (1997) vzporedne korpuse definira takole:

.../ vzporedni korpusi so primerljivi korpusi, ki vsebujejo besedila in njihove prevode. Takšni korpusi so, posebej še za prevajalske študije, jezikovni vir par excellence, predvsem za izdelovanje dvo- in večjezičnih slovarjev. Vendar pa je takšna vzporedna besedila, razen za omejena področja, težko zagotoviti.

Danes sicer obstaja v evropskem prostoru nekaj 'vzporednih korpusov' za jezike Evropske unije (npr. Europarl, Eur-Lex), vendar je kontrastivno ali prevodoslovno raziskovanje s pomočjo takih korpusov v praksi marsikdaj nemogoče, saj med drugim navadno ni znano, kateri jezik velja kot izvirnik in kateri so prevodi. Slovenščina kot jezik majhnega števila govorcev nima veliko vzporednih korpusov: nekaj projektov je bilo uresničenih za kombinacijo z angleščino (npr. ELAN, TRANS, EVROKORPUS idr.), za slovenščino z drugimi jeziki pa je korpusov še manj; za kombinacijo z italijanščino, na primer, do pred kratkim ni bilo na voljo nobenega korpusa.¹

O pomenu vzporednih korpusov v prevodoslovju je prva spregovorila Mona Baker (npr. 1992, 1995, 1998), med ostalimi, ki so razmišljali o njihovi vlogi v prevodoslovju, pa omenimo še nekaj imen: Ebeling (1998), Bowker (2001),

¹ Poleg korpusa ISPAC, o katerem bo govor v nadaljevanju, je v pripravi Večjezični korpus turističnih besedil (prim. Mikolič 2007), ki vključuje slovenski, italijanski in angleški jezik, vendar še ni dokončan oz. dostopen za raziskovanje.

Malmkjaer (1998), Halverson (1998), Doorslaer (1995), Williams (1996), Vintar (2001), Shlesinger (1998), Zanettin (2002) in številni drugi. Baker (1995: 231) med drugim opaza, da nam vzporedni korpusi omogočajo, da objektivno ugotovimo, kako prevajalci premagujejo prevajalske težave v praksi, in da uporabimo te podatke pri podajanju realističnih modelov študentom prevajalstva. Prav to pa je bil tudi eden izmed ciljev pri gradnji italijansko-slovenskega vzporednega korpusa ISPAC, o katerem bomo podrobneje spregovorili v nadaljevanju.

Vloga vzporednih korpusov v kontrastivnem jezikoslovju se zdi skorajda samo-umevna: gre za izredno priročen način za ugotavljanje sistematičnih razlik med dvema jezikoma skozi opazovanje velikega števila avtentičnih primerov, pri katerih sta sopostavljena original v enem in prevod v drugem jeziku. Tega so se strokovnjaki začeli zavedati tekom 90. let prejšnjega stoletja (prim. Salkie 1999, cit. v Johansson 2003: 33) in v tistem času se je interes za kontrastivno jezikoslovje z razvojem korpusov izjemno povečal. Johansson (2003: 3-4) citira Aijmerjevo in Altenberga (1996: 12), ko navaja možnosti, ki jih nudijo vzporedni korpusi kontrastivnemu jezikoslovju: dajejo nov vpogled v primerjane jezike, ki bi verjetno ostal neopazen pri proučevanju enojezičnih korpusov; uporabimo jih lahko za številne kontrastivne namene in povečamo svoje razumevanje jezikovno specifičnih, tipoloških in kulturoloških razlik, kot tudi univerzalnih značilnosti; osvetljujejo razlike med izvorniki in prevodi in med besedili maternih in nematernih govorcev; uporabimo jih lahko v številne praktične namene, npr. v leksikografiji, poučevanju tujih jezikov in prevajanju. Granger (2003: 18) prav tako poudarja veliki preobrat, ki so ga na korpusih osnovane raziskave prinesle kontrastivnemu jezikoslovju:

Contrastive linguists now have a way of testing and quantifying intuition-based contrastive statements in a body of empirical data that is vastly superior – both qualitatively and quantitatively – to the type of contrastive data that had hitherto been available to them.

Številni avtorji se strinjajo tudi, da je ravno razvoj korpusov in korpusne metodologije zblížal kontrastivno jezikoslovje in prevodoslovje (prim. Granger 2003, Johansson 2003, Ebeling 1998, Rawoens 2007). Ebeling (1998: 13) poudarja pomen uporabe vzporednih korpusov v kontrastivni analizi, vendar skozi uporabo prevodov kot *tertium comparationis*, in dodaja, da je brez potrditve avtentičnih prevodnih ustreznici v sobesedilu (torej – povedano z drugimi besedami – brez uporabe vzporednega korpusa za potrjevanje intuitivnih hipotez) koncept prevajalske ustreznosti kot kontrastivne metodologije le negotovo početje brez prave vsebine.

V pričujočem prispevku želimo predstaviti vzporedni korpus ISPAC, njegov nastanek, zgradbo, uporabnost in prihodnji razvoj, predvsem pa prikazati nekatere

rezultate raziskav, opravljenih s pomočjo korpusa, zlasti s področja kontrastivne analize in prevodoslovja, pa tudi primerjave med različnimi besedilnimi tipi. Te raziskave so osredotočene predvsem na fenomen nominalizacije in njenega pojavljanja v italijanščini in slovenščini. Izraz nominalizacija označuje vrsto slovnične metafore (prim. npr. Halliday 1994 in poznejšo prenovljeno izdajo istega dela, Halliday in Matthiessen 2004), pri kateri so glagolski dogodki ubesedeni s samostalniškimi namesto z glagolskimi strukturami. Nominalizacija in njena pogostnost oz. uporabnost v različnih jezikih sta bili predmet številnih študij² za različne jezike in pogosto je mogoče zaznati različno distribucijo fenomena med različnimi jeziki, zaradi česar je zanimiv tako s kontrastivnega kot s prevodoslovnega stališča. To je tudi razlog, da si bomo ogledali možnosti analize rabe nominalizacije v danem vzporednem korpusu.

2 ITALIJANSKO-SLOVENSKI VZPOREDNI KORPUS ISPAC

ISPAC je torej vzporedni korpus italijanskih izvornikov in njihovih slovenskih prevodov. Zgrajen je iz dveh podkorpusov, leposlovnega in neleposlovnega, vsak podkorpus pa vsebuje po deset izvornikov in njihovih prevodov, ki so večinoma izšli v 90. letih prejšnjega stoletja. Besedila so bila izbrana z željo po čim večji raznolikosti, vendar je seveda veliko omejitev predstavljalo dejstvo, da prevodov iz italijanščine v slovenščino ni na voljo zelo veliko (zlasti če iščemo čim bolj sodobna leposlovna dela ali neleposlovna dela z naravoslovnega področja). Leposlovna besedila, zbrana v korpusu, so predvsem romani in povesti, neleposlovna besedila pa so strokovna in poljudnoznanstvena besedila s področja jezikoslovja, političnih ved, naravoslovnih ved, filozofije, arhitekture, sociologije itd. Skupno ima korpus približno 2,4 milijona pojavnih, od tega približno 1,25 milijona italijanskih in 1,18 milijona slovenskih.

Korpus trenutno ni označen s slovničnimi informacijami³, besedila pa so poravnana stavčno, kar omogoča pregledovanje z računalniškimi programi, kot je Para-Conc. Ker korpus ni označen, lahko po njem iščemo besede oz. besedne zveze le kot preprosta zaporedja črk. Rezultati iskalnih pogojev so v tovrstnih programih navadno v obliki KWIC⁴, saj na ta način lahko hitro pregledamo večje število primerov.

² Za slovenski jezik v kombinaciji z angleščino npr. Plemenitaš (2004), Klinar (1996) idr.; za angleški jezik (zlasti strokovno-znanstveni jezik) v kombinaciji z različnimi drugimi jeziki prim. npr. Halliday in Martin (1993) idr., za italijanščino v kombinaciji z drugimi jeziki pa npr. Podeur (1993), lanich (2006) idr.

³ Trenutno je v teku projekt (prim. Vintar 2009), v sklopu katerega bo korpus ISPAC postal del večjega, večjezičnega korpusa, ki bo označen s potrebnimi morfološkimi in drugimi informacijami in bo omogočal lažje in hitreje raziskovanje fenomenov, kot je nominalizacija.

⁴ KWIC = Key Word in Context – ključna beseda s sobesedilom; prim. Baker (1995: 226-227).

Ker so nominalizacije kot besede večinoma izpeljanke iz glagolov z obrazili⁵, je njihovo iskanje v neoznačenem korpusu kljub vsemu izvedljivo (čeprav zahteva sorazmerno veliko ročnega pregledovanja rezultatov zaradi morebitnega pojavljanja drugih besed z enako končnico). Nekatere možne analize in njihove izsledke si bomo poglobljejevali v nadaljevanju.

3 IZSLEDKI ANALIZ NA PODLAGI KORPUSA ISPAC

3.1 Pogostnost nominalizacije v italijanščini in slovenščini

Vzporedni korpus, kot je ISPAC, sam po sebi ne more biti vir posplošenih dognanj o enem ali drugem jeziku, saj je njegov obseg veliko premajhen, da bi bil reprezentativen. Vendar pa lahko v kombinaciji z večjimi referenčnimi korpusi, kot sta FIDA oz. FidaPLUS za slovenščino in CORIS/CODIS in »La Repubblica« za italijanščino, ponudi zanimiv vpogled v razlike med obema jezikoma. Poleg tega je majhen vzporedni korpus gotovo boljši kot intuitivni, nekorpusni pristop.

Ena od raziskav, ki so bile opravljene na tak način, zadeva pogostnost nominalizacije v italijanščini in slovenščini. Na osnovi vsesplošnega mnenja med prevajalci, da je nominalizacije več v italijanščini in da jo je zato težko prevajati v slovenščino, je bila osnovana hipoteza, da se nominalizacija pojavlja pogosteje v italijanskem kot v slovenskem jeziku, za katero naj bi našli potrditev v korpusu ISPAC. Hipoteza namreč do omenjene raziskave (prim. Mikolič Južnič 2008) ni imela konkretne statistične osnove, temveč je bila bolj ali manj le intuitivno ugibanje posameznikov na osnovi lastnih (omejenih) izkušenj. Statistična analiza pogostnosti nominalizacije je bila zaradi večje reprezentativnosti izvedena tako na omenjenih enojezičnih korpusih kot na vzporednem korpusu ISPAC.

Korpus slovenskega jezika FIDA (in novejša, izboljšana različica FidaPLUS) in italijanski korpus »La Repubblica« sta označena s slovničnimi informacijami, kar pomeni, da je mogoče po korpusu iskati po besednih vrstah (čeprav programska oprema FIDE in FidePLUS, dostopna na spletu, ne omogoča iskanja npr.

⁵ Na podlagi raziskave o prisotnosti nominalizacij v slovarjih SSKJ in Zingarelli se je izkazalo, da je takih primerov, kjer nominalizacija ni izpeljana z obrazilom (npr. rispetto v italijanščini ali tek v slovenščini) v italijanskem slovarju približno 10 odstotkov, v slovenskem pa 7 odstotkov (prim. Mikolič Južnič 2008: 132-134). Analize enojezičnih korpusov »La Repubblica« in FIDA (ibid.: 142) pa so pokazale, da je nominalizacij, tvorjenih z ničto končnico, v obeh korpusih približno po 28 odstotkov, kar pomeni, da bi izsledkom, o katerih bo govor v nadaljevanju, lahko dodali dobro četrtno več pojavitev nominalizacij. Razliko, ki se pojavlja med prisotnostjo nominalizacije v slovarjih in v korpusih, gre pripisati dejstvu, da so v slovarjih našete vse nominalizacije ne glede na njihovo dejansko rabo oz. pogostnost, v korpusih pa se kaže prav slika rabe. Zdi se, da so nominalizacije, tvorjene z ničto končnico, del najpogosteje uporabljenega besedišča, zato je njihov delež v korpusih tako visok, vendar je to hipoteza, ki bi jo bilo potrebno empirično še natančneje preveriti.

vseh samostalniških različnic, prisotnih v korpusu⁶). A ker bi bila analiza vseh samostalnikov v omenjenih enojezičnih korpusih ne samo nepraktična in izrazito dolgotrajna (ni mogoče namreč avtomatsko izločiti nominalizacij od drugih samostalnikov), temveč tudi ne bi nujno dala bolj natančnih rezultatov, saj v korpusu redko uporabljene besede težko štejemo za dokaz o splošnejših pojavih v tem jeziku, je bil za analizo nominalizacij določen manjši vzorec. Tako se je na podlagi analize prvih 5.000 najpogostejših samostalnikov v italijanskem korpusu »La Repubblica« in Korpusu slovenskega jezika FIDA⁷ izkazalo, da je v italijanskem vzorcu 26 odstotkov vseh obravnavanih samostalnikov nominalizacij, medtem ko je v slovenskem jeziku v enakem vzorcu nominalizacij 15 odstotkov.⁸ Če sodimo po pogostnosti v teh enojezičnih korpusih, je torej v italijanskem jeziku preko 70 odstotkov nominalizacij več kot v slovenskem jeziku.

Podobno analizo smo opravili na vzporednem korpusu ISPAC, tokrat pa zaradi neoznačenosti korpusa na podlagi obrazil, s katerimi se tvorijo nominalizacije v obeh jezikih (gre za absolutne rezultate, v katere pa zaradi predhodno omenjenih razlogov niso vključene nominalizacije, izpeljane z ničto končnico). Rezultati te analize so prikazani v Tabeli 1.⁹

Del korpusa	Število pojavníc	Število nominalizacij
italijanski	1.257.105	31.516
slovenski	1.206.981	25.412

Tabela 1: Število pojavníc in nominalizacij v posameznih delih korpusa ISPAC

Če absolutne številke izrazimo v odstotkih, je v italijanskem delu 24 odstotkov nominalizacij več kot v slovenskem delu. Razlika je občutno manjša kot v zgoraj omenjenih enojezičnih korpusih, kljub temu pa se nominalizacija očitno pojavlja veliko pogosteje v italijanščini kot v slovenščini. Intuitivna hipoteza o večji pogostnosti nominalizacije v italijanščini kot v slovenščini se je torej izkazala za pravilno. O vzrokih in posledicah razlike bomo spregovorili v nadaljevanju.

⁶ Za tovrstno analizo sem se oprla na pomoč osebja podjetja Amebis, ki korpus vzdržuje.

⁷ Glede težav s primerljivostjo omenjenih korpusov prim. Mikolič Južnič (2008: 135-36). V raziskavi je bil uporabljen Korpus slovenskega jezika FIDA (in ne FidaPLUS), ker v času raziskave slednji še ni bil dostopen.

⁸ Zanimivo bi bilo primerjati pogostnost nominalizacije s pogostnostjo samostalnikov v primerjavi z drugimi besednimi vrstami v korpusu, vendar spletna programska oprema FIDE takih raziskav ne omogoča, poleg tega pa je dejansko vprašljiva natančnost podatkov zaradi napačne razvrstitve besed, ki se lahko pojavlja pri avtomatskem označevanju korpusa, zlasti pri pojavnícah z nizko frekvenco, zato je številke vsekakor treba jemati kot približke.

⁹ Čeprav bi bila primerjava med številom nominalizacij in številom vseh samostalnikov v korpusu ISPAC smiselna in potrebna, zaenkrat ni mogoča, saj korpus ni označen in je iskanje vseh samostalniških besed po avtomatski poti nemogoče.

3.2 Kontrastivni vidik

Podatki o dveh jezikih in podobnostih oz. razlikah med njima, ki jih lahko izluščimo iz vzporednega korpusa, kot je ISPAC, so številni in raznoliki, vendar smo se v tem primeru omejili izključno na že omenjeno nominalizacijo.

Kot poudarja Granger (2003: 19-22), se številni kontrastivni jezikoslovci strinjajo, da je za kontrastivne raziskave najboljše uporabljati oba osnovna tipa korpusov, primerljive korpuse (ki jih sestavljajo originalna besedila v dveh ali več jezikih in jim je skupno npr. leto nastanka, zvrst, predvideni bralci ipd.) in vzporedne korpuse (sestavljene iz originalnih besedil v enem jeziku in njihovih prevodov v drugi jezik), saj imata oba tipa korpusov pozitivne in negativne plati:

Comparable corpora have the major advantage of representing original texts in the two or more languages under comparison, i.e. language spontaneously produced by native speakers of those languages. They are therefore in principle free from the influence of other languages, which is obviously not the case of translation corpora as the original source text is in a different language and will quite naturally exert some kind of influence on the target text. (Granger 2003: 19)

Granger (ibid.) navaja, da je največja pomanjkljivost primerljivih korpusov težavnost določanja, kaj pomeni primerljivost besedil, saj so nekatera besedila npr. kulturno specifična in v drugem jeziku ne obstaja nič ekvivalentnega. Najbolj negativno lastnost vzporednih korpusov vidi v tem, da pogosto v njih najdemo sledi izvirnega besedila in da jih torej ne moremo imeti za zanesljive z ozirom na ciljni jezik, zlasti glede pogostnosti (ibid.: 19-20). Za manj razširjene jezike, kot je slovenščina, obstaja še ena velika negativna plat za obe vrsti korpusov: takih korpusov najpogosteje sploh ni na voljo.

Z namenom, da bi podatki, ki jih bomo pridobili, bili kar najbolj relevantni in da bi se izognili negativnim lastnostim vzporednega oz. primerljivega korpusa, smo, kot smo videli v prejšnjem poglavju, podatke o rabi nominalizacije iskali namesto v primerljivem korpusu, ki za dana jezika ni na voljo, v dveh enojezičnih korpusih in v vzporednem korpusu. Izhajali smo iz hipoteze, da je v italijanščini nominalizacija pogosteje rabljena kot v slovenščini. Pravzaprav je bilo o slovenščini večkrat tudi povedano, da je bolj 'glagolska' v primerjavi z drugimi jeziki, npr. angleščino (prim. Klinar 1996, Plemenitaš 2004), vendar so bile trditve navadno plod bodisi pretežno intuitivnih analiz bodisi ročnega opazovanja 'korpusa' primerov (pod izrazom 'korpus' se namreč pogosto razume skupek besedil, ki niso nujno v elektronski obliki oz. v taki obliki, ki omogoča primerjavo opazovanih jezikovnih pojavov).

Težko bi sicer trdili, da sta si Korpus slovenskega jezika FIDA in korpus »La Repubblica« dovolj podobna po zgradbi, obsegu in drugih lastnostih, da bi ju

lahko upoštevali kot primerljivi korpus, saj sta korpusa precej različna tako glede števila pojavnic (FIDA ima 100 milijonov besed, »La Repubblica« pa okrog 380 milijonov besed) kot po besedilih, ki ju sestavljajo (FIDA je enakomerno zgrajena iz različnih pisnih besedilnih tipov, medtem ko je »La Repubblica« zbirka vseh številčk italijanskega istoimenskega časnika med leti 1984 in 2000). Vendar glede na to, da drugih možnosti praktično ni in jih verjetno v doglednem času za kombinacijo slovenščina-italijanščina tudi ne bo, in z obzirom na dejstvo, da ne iščemo natančnih številčk temveč splošno tendenco v obeh jezikih, se zdi taka rešitev sprejemljiva.

Tako enojezična korpusa kot vzporedni korpus, ki smo jih analizirali, torej potrjujejo intuitivno hipotezo o večji pogostnosti nominalizacije v italijanščini kot v slovenščini. Pomembno vprašanje s kontrastivnega stališča pa je, kaj se v slovenščini pojavlja tam, kjer je v italijanščini nominalizacija. Kljub težavam z vplivom originalnih besedil na prevode v vzporednem korpusu nam je za iskane odgovora na to vprašanje v veliko pomoč ravno možnost, da analiziramo hkrati izvirnik in njegov prevod. Vpliv izvirnikov bi se utegnil najbolj odražati v številu nominalizacij, ki se pojavijo tako v originalu kot v prevodu: zaradi transfera izvirne strukture je verjetno, da se v prevedeni slovenščini pojavlja več nominalizacij, kot bi se jih v slovenskih besedilih, ki niso plod prevajanja.¹⁰ A ker se zanimamo za tiste primere, kjer v slovenščini nominalizacije ni - in torej ta tip transfera ni bil prisoten - pridobljene podatke lahko upoštevamo kot dovolj zanesljive.

Izsledki analize so pokazali, da se v skladu z razlago nominalizacije kot slovnične metafore, pri kateri se s samostalniki izražajo glagolski dogodki, ki so skladno (angl. *congruently* – prim. Halliday 1994) ubesedeni z glagoli, namesto italijanskih stavčnih struktur z nominalizacijo (torej samostalnikov) v slovenščini najpogosteje pojavljajo glagolske stavčne strukture (gl. primere 1, 2 in 3).¹¹

- (1)
 a. /.../ e dominavano la scena urbana anche prima della loro ricostruzione sotto Giustiniano.
 b. /.../ in so obvladovale urbano podobo, še preden so jih pod Justinijanom prenovili.
- (2)
 a. Non fece alcun accenno all'incontro del giorno precedente /.../
 b. Vendar ni niti z besedo omenil, da jo je prejšnji dan videl z Mortimerjem /.../
- (3)
 a. /.../ ma c'è in Dalgarno una profonda diffidenza nei confronti dell'eleganza retorica /.../
 b. /.../ vendar je Dalgarno zelo nezaupljiv do retorične elegance /.../

¹⁰ Glede transfera prim. v nadaljevanju razdelek 3.4.1.

¹¹ Vsi primeri, navedeni v tem prispevku, so vzeti iz korpusa ISPAC.

Kot vidimo v treh navedenih primerih, se glagoli pojavljajo v slovenskih ubeseditvah na tri načine: v primeru (1) ima glagol enak koren oz. pomen kot nominalizacija v italijanščini (*ricostruzione* pomeni *prenova*); v primeru (2) je uporabljen glagol, ki nima istega korena oz. pomena kot nominalizacija v italijanščini, vendar je kot prevod vsebinsko ustrezen (*incontro* pomeni *srečanje*, kar pomeni da bi bil najbližji glagol *srečati*, a *videti* vseeno pokriva želeni pomen); v primeru (3) pa imamo v slovenščini na mestu italijanske nominalizacije strukturo 'kopula + pridevnik' (*diffidenza* pomeni *nezaupljivost*, v slovenščini pa imamo 'je *nezaupljiv*', ki zveni bolj naravno kot 'je *prisotna nezaupljivost*' ali kaj podobnega¹²).

Poleg glagolov pa v nenominalnih prevodih italijanskih nominalizacij najdemo tudi druge možnosti: prislov (primer 4), pridevnik (primer 5), zaimek (primer 6), predlog (primer 7) in izpust (primer 8).

(4)

- a. /.../ accanto a un sarcofago di pietra, vide un vecchio prete che emetteva singulti di disperazione, o meglio, squittii di come di bestia ferita; /.../
 b. /.../ je poleg kamnitega sarkofaga zagledal starega duhovnika, ki je obupano ihtel oziroma cvilil kakor ranjena žival; /.../

(5)

- a. /.../ allora perché nell'Orto degli Ulivi pronuncia parole di disperazione e sulla croce si lamenta?
 b. /.../ zakaj je pa potem na Getsemanskem vrtu izgovarjal tako obupane besede in stokal na križu?

(6)

- a. /.../ tutte operazioni difficili nel buio della notte e nel tumulto di un attacco /.../
 b. /.../ kar je v nočni temi in v trušču napada vse dokaj težavno /.../

(7)

- a. La straziante fatica che in quelle settimane distrusse il mio corpo malconco non me la imposi certo in cambio di soldi.
 b. V nečloveški napor, ki je v tistih tednih uničil moje izmučeno telo, se zagotovo nisem podala zaradi njega.

(8)

- a. Guglielmo D'Orange vide nella creazione di un sistema di istruzione superiore uno dei mezzi necessari alla realizzazione dell'unità nazionale ...
 b. Za Viljema Oranijskega je bila vzpostavitev sistema visokega šolstva eno od sredstev, ki so nujna za nacionalno enotnost ...

¹² V Korpusu slovenskega jezika FidaPLUS se beseda *nezaupljivost* pojavi 231-krat, pri čemer ni v vseh primerih rabljena v strukturi, ki bi bila primerljiva z 'je *prisotna nezaupljivost*'; pridevnik *nezaupljiv* se v bližini kopule *biti* pojavi 2.588-krat. Čeprav tudi v drugem primeru niso vsi primeri relevantni (npr. tisti, kjer je pridevnik uporabljen kot modifikator ob samostalniku), je razlika več kot 1 : 10.

Slovenščina torej lahko na mestu, kjer v italijanščini najdemo nominalizacijo, uporabi vrsto drugih možnosti. Ob tem pa je nujno poudariti, da v našem vzporednem korpusu v slovenskem prevodu najpogosteje prav tako najdemo nominalizacijo (primera 9 in 10).

(9)

- a. /.../ *di qui può cominciare la **ricostruzione dell'ambiente complessivo** /.../*
 b. /.../ *od tod se lahko začne celostna prenova okolja /.../*

(10)

- a. *Baudolino si era incaricato delle **trattative**.*
 b. *Baudolino je prevzel nalogo **pogajalca**.*

V obeh zgoraj navedenih primerih je nominalizacija uporabljena tako v izvirniku kot v prevedenem besedilu, vendar je med njima bistvena razlika: v primeru (9) gre za praktično dobesedni prevod italijanskega izvirnika (*ricostruzione* lahko razumemo kot *prenova*, čeprav je prvotni pomen besede *ponovna izgradnja*), v primeru (10) pa je italijanska nominalizacija *trattativa* (iz glagola *trattare*, ki v danem sobesedilu pomeni *pogajanje oz. pogajati se*) nadomeščena z druge vrste samostalnikom, ki ne označuje procesa kot takega, temveč glagolski dogodek izraža metaforično skozi vršilca dejanja (*pogajalec*).

Podobnih primerov (ko je nominalizacija prisotna v obeh jezikih) je v korpusu ISPAC preko 80 odstotkov, od tega približno 76 odstotkov takih, kjer je nominalizacija prevedena z nominalizacijo, okrog 5 odstotkov pa je tistih, kjer v slovenščini najdemo sicer samostalnik, vendar ne gre za nominalizacijo. V teh številkah zagotovo ne gre zanemariti tudi vpliva izvirnih besedil na prevodni jezik.

S stališča kontrastivne analize nas bolj zanimajo tisti primeri, kjer se ubeseditve med jezikoma razlikujejo, od primerov, kjer ni bistvene razlike. Med ostalimi možnostmi prevoda italijanske nominalizacije v slovenščino se torej najpogosteje pojavljajo glagoli (8 odstotkov) in pridevniki (4 odstotke), ostali se pojavljajo le marginalno. Posebno mesto ima izpust (primer 8 zgoraj), kjer imamo lahko opravka z dvema različnima situacijama: v prvem primeru (ki ga prikazuje omenjeni primer 8) z izpustom italijanske nominalizacije ne izgubimo nobene bistvene informacije za razumevanje informacije iz izvirnika. V drugih primerih se zdi, da so izpusti kvečjemu plod prevajalčeve nezbranosti (ali nevednosti), saj se v prevodu izgubi tudi del pomena, ne samo nominalizacija (primer 11).

(11)

- a. *In un tema scolastico, per il quale aveva ottenuto un giudizio lusinghiero, aveva scritto: /.../*
 b. *V šolskem spisu je nekoč napisala: /.../*

Taki prevodi, kot je primer (11), sicer niso toliko predmet kontrastivne slovnice kot prevodoslovja. Kontrastivno je bolj zanimivo dejstvo, da lahko v določenih primerih pri prevajanju iz italijanščine v slovenščino izpustimo določene informacije, pa vendar besedilo zaradi tega ne utrpi škode, kot je razvidno iz primera (8) (tovrstnih primerov je bilo med prevodi analiziranih nominalizacij približno 2,5 odstotka). Vsekakor je to zanimiva tema za prihodnje raziskave.

3.3. Besediloslovni vidik

Velika prednost korpusov na splošno je, da lahko, če so grajeni na podlagi različnih besedilnih tipov in nam uporabljena programska oprema omogoča izbiro posameznega dela korpusa oz. podkorpusa, primerjamo, kako se določeni fenomeni obnašajo v teh različnih besedilnih tipih. Korpus ISPAC, kot majhen korpus, ima samo dva tipa besedil, kot je bilo predhodno omenjeno: besedila, ki ga sestavljajo, so razdeljena na leposlovna in neleposlovna, kar omogoča zanimive primerjave med dvema v načelu zelo različnima tipoma besedil glede rabe nominalizacije.

Za boljše razumevanje razlik med rabo nominalizacije v različnih besedilnih tipih in v različnih jezikih najprej preglejmo nekaj informacij iz zgodovine razvoja tega pojava v italijanščini in slovenščini.

Nominalizacija se je kot slovnična metafora zgodovinsko razvila zaradi spremenjene potrebe v jeziku; kot pravita Halliday in Matthiessen (1999: 265), slovnična metafora izkorišča splošne semantične danosti, ki so bile v jeziku vedno prisotne, vendar so postale dominantne zaradi novih zahtev do jezika, nastalih ob spremembi zgodovinskih okoliščin. V italijanskem jeziku je do bistvenega preskoka v tej smeri prišlo v 17. stoletju, v času Galilea Galileija (prim. Altieri Biagi 1993), ki je postavil temelje italijanskega znanstvenega jezika, v katerem se je med drugim trudil distancirati od tedaj prevladujočega, zelo okrašenega sloga pisanja. Seveda njegovo delo ni nastalo v vakuumu: naslanjalo se je na humanistično-renesančno esejistiko, vendar je ravno Galilei prvi, pri katerem je tako močno opazna posebna težnja k uporabi nominalnih struktur namesto verbalnih. Altieri Biagi (1993: 58) njegovo (znanstveno) prozo komentira v naslednjem odstavku:

Il fenomeno più caratteristico della sintassi galileiana sembra essere la riduzione del ruolo "verbale" a favore di quello "nominale". Non si giunge a quelle soluzioni vistose che caratterizzano manifestazioni attuali del cosiddetto stile nominale, ma la delega al nome (o meglio, a forme che rientrano nella classe morfologica del nome) di funzioni che, nella sintassi presecentesca, erano affidate specificamente o prevalentemente al verbo è fenomeno evidente.

Fenomen izrazite rabe nominalizacije se je torej v italijanščini prvič pojavil pred štirimi stoletji v znanstveni prozi¹³, od tam pa se je skozi čas razširil tudi v druge besedilne tipe. Zgodovinsko se je razvil kot odgovor na potrebo, ki se je pojavila z razvojem znanosti, ko je bilo nujno zgraditi besedilo na način, da bi bila argumentacija čim bolj učinkovita. Znanstveni jezik je izkoristil dve danosti jezika nasploh: možnost spreminjanja glagolov in pridevnikov v samostalnike ter možnost razširjanja dometa nominalne skupine. Poleg tega je v znanstvenem jeziku uporabljena tudi možnost kombinacije teh dveh potencialov na sistematičen, ponovljiv način. In ta kombinacija je postala ključnega pomena pri ubesedovanju znanstvenega razmišljanja.

Sčasoma je tako izkoriščanje slovnice postalo pravilo in s tem del izražanja odraslih govorcev jezika. Če je v znanstvenem jeziku nominalizacija igrala ključno vlogo pri tematskem in retoričnem oblikovanju besedila ter pri tvorjenju novih strokovnih terminov, je v neznanstvenih diskurzih postala nekaj popolnoma drugačnega: »/.../ a ritual feature, engendering only prestige and bureaucratic power. It becomes a language of hierarchy, privileging the expert and limiting access to specialized domains of cultural experience« (Halliday in Martin, 1993: 15). Tako imenovani 'nominalni stil' je prepojil praktično vse plati (zlasti pisnega) italijanskega jezika. Spomnimo se le na 'burocratese', zloglasni italijanski uradovadni jezik, katerega namen ni večja učinkovitost ali jasnost, temveč, nasprotno, oteževanje komunikacije in zagotavljanje moči tvorcu besedil (uradniku), da lahko nadzira šibkejše, ki ne sodijo v ta 'elitni' krog. To je seveda skrajni (žal vse prej kot redek) primer težnje, ki jo opažajo že pri učiteljskih popravkih otroških spisov v osnovnih šolah. Izražanje s slovnico metaforo (nominalizacijo) je postalo torej pogosto primarno.

Ker sta prvi slovenski knjigi, Trubarjeva *Katekizem* in *Abecedarij*, izšli le nekaj desetletij preden je Galilei izdal svoja najpomembnejša besedila (in štiri stoletja za rojstvom italijanske literature), je situacija slovenskega jezika že na prvi pogled precej drugačna. V času, ko je v italijanskem jeziku nastajal moderni znanstveni jezik, se je slovenščina ravno začela uveljavljati kot pisni jezik. Znanstveno pisanje se je na Slovenskem uveljavilo veliko pozneje. Ni torej presenetljivo, da se je razvoj slovnice metafore oz. nominalizacije v naši prozi začel nekoliko pozneje. Jasno pa je tudi, da tako kot je angleščina verjetno začela uporabljati 'nominalni stil' pod vplivom italijanskih besedil (prim. Halliday in Martin 1993), tudi znanstvena slovenščina – danes in, kot daje slutiti Vodušek (1933),¹⁴ že v preteklosti – teži k prevzemanju vzorca, ki se je izkazal za zelo produktivnega in učinkovitega zlasti pri znanstvenem argumentiranju. Pri tem ne gre samo za transfer tujega vzorca

¹³ Podobno se je skoraj v istem času zgodilo v angleščini z Newtonom (prim. Halliday in Martin 1993).

¹⁴ V svojem delu Vodušek opozarja na panslavistično orientirane težnje k izogibanju nominalizaciji in drugim procesom, ki so v tedanji (in predhodni) slovenščini očitno že zelo prisotni.

pri prevajanju, temveč za funkcionalno boljšo rešitev, ki jo avtorji sprejemajo kot svojo tudi v izvornih slovenskih besedilih.

Na podlagi zgodovinskih dejstev bi bilo torej pričakovati, da bo nominalizacij več v italijanskih kot v slovenskih besedilih (in res je tako) ter več v neleposlovnih besedilih (ki so v korpusu večinoma znanstvene narave) kot v leposlovju. Raziskave so tudi to pričakovanje potrdile. V tabeli 2 so navedeni natančni podatki o prisotnosti analiziranih nominalizacij v obeh podkorpusih korpusa ISPAC.

	Število pojavníc		Število nominalizacij	
	Leposlovní podkorpus	Neleposlovní podkorpus	Leposlovní podkorpus	Neleposlovní podkorpus
Italij. del	599.725	657.380	7.091	24.425
Slov. del	585.945	621.036	5.596	19.816

Tabela 2: Število pojavníc in število analiziranih nominalizacij v podkorpusih ISPACa

V neleposlovnem podkorpusu je torej v italijanskem delu 3,4-krat več nominalizacij kot v leposlovnem podkorpusu, v slovenščini pa je 3,5-krat več nominalizacij prav tako v neleposlovnem podkorpusu. Razlika je več kot izrazita. Omembe vredno je, da je razlika v številnosti nominalizacij v različnih besedilnih tipih v italijanščini in slovenščini praktično enaka.

Tako stanje lahko vsaj delno pripišemo transferu, ki se gotovo pojavlja pri prevajanju, saj smo pri primerjavi večjih enojezičnih korpusov »La Repubblica« in FIDA opazili veliko bolj izrazito razliko v pogostnosti nominalizacij (prim. zgoraj). Delno pa je stanje (predvsem v neleposlovnih besedilih) tudi odraz dejstva, da se v izvorni slovenščini danes nominalizacija širi zlasti v pisnem jeziku tudi pod vplivom prevodov iz drugih jezikov, kot je npr. angleščina, vendar ne (samo) zaradi transfera, temveč tudi zaradi istih razlogov, ki so pripeljali do njenega širjenja v teh drugih jezikih: znanstveniki sprejemajo tak jezik, ker je pragmatičen in funkcionalen, ker omogoča tematizacijo glagolskih dogodkov v obliki samostalnikov in tako gradnjo leksikalno gostejšega besedila (ki zelo zaznamuje ravno znanstvena besedila; prim Halliday in Martin 1993: 76-77). Cortelazzo (2004: 188) pri navajanju značilnosti znanstvenega jezika prav tako omenja veliko sintaktično zgoščenost, ki jo omogoča nominalizacija, poudarja pa kompleksnost tvorb s številnimi nominalizacijami pri dekodiranju oz. procesu razumevanja s strani prejemnika besedila: »Possiamo dire che la condensazione sintattica favorisce l'emittente, che costruisce frasi sintatticamente più semplici, ma rende più onerosa la decodificazione da parte del ricevente.«

Žele (1996: 192) tudi v slovenskem publicističnem jeziku zlasti sedemdesetih in osemdesetih let dvajsetega stoletja opaza »čezmerno kopičenje izglagolskih tvorjenk, ki zabrišejo jasnost sporočila in vodijo celo v napačno razumevanje in razlage«. Avtorica za šalo iz najpogosteje uporabljenih tvorjenk takratnega obdobja sestavi zapleteno poved, kakršnih je po njenem z razvijanjem nominalizacije vedno več:

Reševanje soglasij in izvajanje gradenj je podobno odločanju v naših bankah in trditvi, da je nadzor financiranja krepitev mednarodne menjave, evidentiranje pa analiza blokade sodelovanja in čiščenje zaupanja v omejevanje uvoza ter prizadevanje za uresničevanje pogajanj o ustanavljanju novih podjetij, njihovem širjenju in deležu tujih vlaganj v izvozne programe».¹⁵

Leksikalna gostota tega primera je preko 30 in razumevanje je vsekakor oteženo. Podobnih primerov pa najdemo veliko tudi v korpusu ISPAC, kjer so v veliki meri nastali pod vplivom italijanskih originalov.

Če torej strnemo, se na podlagi analize nominalizacija v slovenščini očitno pojavlja nadpovprečno pogosto predvsem v neleposlovnih (specifično akademskih oz. znanstvenih) prevedenih besedilih, poleg tega pa druge raziskave (prim. Žele 1996, Plemenitaš 2004) kažejo tudi, da se nominalizacija v slovenščini prav tako širi v druge besedilne tipe izvorno slovenskih besedil.

3.4. Prevodoslovni vidik

Statistike, navedene zgoraj, s prevodoslovnega stališča potrjujejo hipotezo, ki jo (tudi nezavedno) prevajalci iz italijanščine v slovenščino pogosto tvorijo v svojih mislih, in sicer, kot je bilo omenjeno zgoraj, da je prevajanje italijanske nominalizacije v slovenščino problematično, saj obdržati podobno sintaktično strukturo v slovenščini pogosto pomeni tvoriti neidiomatične, težko berljive stavke oz. povedi. Primer (12) prikazuje tovrstno situacijo. V odebeljenem tisku so nominalizacije, pri čemer so podčrtane izglagolske nominalizacije, nepodčrtani pa sta dve izprivedniški nominalizaciji. Primer je v slovenščino preveden praktično dobesedno, vse nominalizacije so ohranjene v enaki obliki in vrsti kot v izvorniku.

(12)

- a. *Da questo processo, fondato a sua volta sulla concomitante affermazione del principio della territorialità della obbligazione politica e sulla progressiva acquisizione della impersonalità del comando politico /.../ scaturiscono i tratti essenziali di una nuova forma di organizzazione politica.*
- b. *Iz tega processa, ki sam temelji na spremljajočem uveljavljanju načela teritorialnosti politične zavezanosti in na napredujočem uveljavljanju brezosebnosti političnega zapovedovanja /.../, izvirajo bistvene poteze nove oblike politične organiziranosti.*

¹⁵ Žele, ibid. Kurzivni tisk je avtorčin.

Podobnih in z nominalizacijami še bolj obteženih primerov bi lahko navedli dobesedno na tisoče, kar ni presenetljivo z ozirom na dejstvo, da naj bi bilo v korpusu ISPAC italijanskih nominalizacij, prevedenih v slovenščino prav tako z nominalizacijo, preko 80 odstotkov, kot smo videli zgoraj. Tako pogosto pojavljanje ni skladno s pogostnostjo nominalizacije v Korpusu slovenskega jezika FIDA, zato je treba iskati razloge, ki so pripeljali do zatečenega stanja. Najbolj očiten vzrok se zdi interferenca; omenili pa bomo vlogo še ene t.i. prevajalske univerzalije, in sicer eksplicitacije.

3.4.1. Interferenca

Glede statusa interference (imenovane tudi 'negativni transfer') kot ene izmed prevajalskih univerzalij se strokovnjaki ne strinjajo najbolj. V definiciji univerzalij v prevajanju, ki jo podaja Baker (1993: 243) kot ena izmed prvih oz. pomembnejših znanstvenic, ki zagovarja obstoj prevajalskih univerzalij, na primer, je interferenca a priori izključena; posledično je v raziskavah, ki sledijo njenim idejam, interferenca kot ključni dejavnik pogosto zanemarjena. Številni prevodoslovci se ne strinjajo s takim razmišljanjem, prvi med katerimi je Toury (1995), ki med svojimi 'zakoni' (ki so pri drugih avtorjih pogosto razloženi kot 'univerzalije') omenja ravno 'zakon o interferenci' (prim. tudi Pymovo (2008) primerjavo Touryjevih 'zakonov z 'univerzalijami' Mone Baker). Toury (1995: 275) interferenco definira preprosto tako: »In translation, phenomena pertaining to the make-up of the source text tend to be transferred to the target text«, torej gre za 'površinske' značilnosti izvirnika, ki so pri prevajanju prenesene v ciljno besedilo. Pym (2008: 316) Touryjevo nadaljnjo razlago o pozitivnem in negativnem transferu povzema z naslednjimi besedami:

/.../ the transfer may be negative (when the translation deviates from what is normal in the target-system) or positive (when it does not). That means that even when the results of interference are invisible to the reader (since positive transfer appears normal in the target system), there is still interference.

Mauranen (2004: 67) sledi Touryjevem in Weinreichovemu razmišljanju, ko pravi, da do transfera prihaja, ker gre pri prevajanju za stik med dvema jezikoma in ker gre za obliko dvojezičnega procesiranja. Avtorica omenja številne povezanе vplive, ki so prisotni pri interferenci oz. transferu.¹⁶ Med njimi je na primer hkratna aktiviranost obeh jezikovnih sistemov (jezika izvirnega in jezika ciljnega besedila) v mislih prevajalcev, zaradi katere lahko v ciljnem besedilu najdemo strukture, pri katerih je opazen vpliv interference, vendar v izvirnem besedilu razlogov za pojav takih struktur pravzaprav ni, so pa prisotni v mislih dvojezičnega

¹⁶ Glede istovetnosti oz. različnosti teh dveh izrazov prim. Toury 1995 in Mauranen 2004.

prevajalca, kjer po mnenju avtorice (Mauranen 2004: 68) prav tako lahko prihaja do interference.

'Pozitivnost' ali 'negativnost' transfera (negativni plati torej pravimo interferenca) je odvisna od različnih dejavnikov, med katerimi Toury (1995) poudarja vpliv sociokulturnih dejavnikov na jezikovne dejavnike. To pomeni, da se zakoni udejanjajo različno glede na sociokulturno vlogo, ki jo ima prevod v ciljni kulturi. In če je standardizacija bolj prisotna v marginalnih, manj pomembnih prevodih, je pri interferenci obratno: bolj kot je izvirni jezik pomemben, prestižen, večja je toleranca do interference.

Če se vrnemo na naše korpusne analize, lahko statistične podatke o pogostnosti nominalizacije v italijanskih in slovenskih besedilih, navedene zgoraj (zlasti tiste, ki zadevajo pogostnost v vzporednem korpusu ISPAC), opazujemo tudi iz obratnega zornega kota, kot smo to počeli prej: slovenska nominalizacija se kot prevod italijanske nominalizacije v korpusu pojavlja v več kot 80 odstotkih primerov, torej izjemno pogosto, veliko bolj pogosto, kot naj bi se nominalizacija pojavljala v skladu z rezultati, ki nam jih ponuja korpus izvirnih slovenskih besedil FIDA. Poleg obravnavanih primerov pa je treba imeti v mislih še dejstvo, da se nominalizacija pojavlja v prevodih tudi na takih mestih, kjer je v izvirnem italijanskem besedilu pravzaprav ni, kar pomeni, da je dejansko število nominalizacij v besedilih še večje. Za vzorec si oglejmo primer (13), kjer je z odebeljenim tiskom označena italijanska struktura z infinitivom *per organizzare*, ki ji v slovenščini ustreza nominalizacija *organiziranje*.¹⁷

(13)

- a. *Ciò aiuta a capire il gotico come un metodo **per organizzare** lo spazio - qualunque spazio - secondo un reticolo universale, esteso virtualmente in ogni scala, sebbene non ancora intellettualmente sublimato dalla prospettiva rinascimentale.*
- b. *S tega gledišča lahko gotiko razumemo kot metodo **organiziranja** prostora - katerega koli prostora - v skladu z univerzalno mrežo, ki jo je dejansko mogoče prenesti v vsako merilo, čeprav je intelektualno še ne plemeniti renesančna perspektiva.*

Tako visoka pogostnost nominalizacije se, tudi z ozirom na vzroke, omenjene v prejšnjem razdelku o besedilnem vidiku, zdi posledica transfera oz. v večini primerov interference (ali 'negativnega' transfera). S sociokulturnega vidika, kot ga omenjata Toury (1995) in Pym (2008), je interferenca italijanščine kot 'večjega' in 'prestižnejšega' jezika v primerjavi s slovenščino pričakovana. Zaradi vseh omejenih dejavnikov pa se pojavi problem, kako ločiti, kdaj gre za 'pozitivni' trans-

¹⁷ Naj omenimo, da je finalna struktura 'per + infinitiv' v italijanščini zelo pogosta, največkrat bolj uporabna od (sicer v določeni sintaktični okoliščini možne) formulacije z eksplicitno glagolsko obliko (v danem primeru bi bila uporaba eksplicitne oblike glagola *organizzare* veliko bolj okorna in dolga). Po drugi strani bi v italijanščini bila prav tako mogoča formulacija z nominalizacijo *organizzazione* (*...! come un metodo di organizzazione dello spazio* /.../), vendar s slogovnega vidika slabša, saj pride do bližnje ponovitve predloga *di* (prvič brez člena, drugič s členom), čemur se 'dober avtor' raje izogne, če le more.

fer in torej nemoteče ali celo zaželeno prevzemanje sintaktičnih vzorcev izvirnega besedila in kdaj gre za 'negativni' transfer oz. interferenco in torej nezaželeno, moteče, stilistično nesprejemljivo in bralcu neprijazno uvajanje struktur, ki so v ciljnem jeziku tuje.

Na podlagi izvedenih analiz zaenkrat odgovora na to vprašanje ni. Očitno je namreč (tudi z ozirom na druge študije slovenščine, omenjene zgoraj), da se pogostnost nominalizacije v standardni slovenščini veča, tako pod vplivom 'slabih' prevodov, kjer učinkovito prihaja do interference, kot tudi pod vplivom izvirnih slovenskih besedil zlasti s strokovno-znanstvenih področij, kjer je 'nominalni stil' (kot ga imenujejo Italijani) pravzaprav zaželen in spoštovan, in to zaradi enakih razlogov, kot so tisti, ki so do takega stila prvotno pripeljali v italijanščini (prim. razdelek 3.3). Kljub temu pa se fenomen zaenkrat še ni popolnoma udomačil v slovenskem jeziku, saj zvišana leksikalna gostota, ki je posledica pogoste uporabe nominalizacije, slovenskega bralca še vedno zmoti in mu oteži razumevanje, ker je, sodeč po podatkih iz FIDE, ni vajen iz (večine) izvirnih slovenskih besedil.

3.4.2. *Eksplicitacija*

Tako kot smo videli za interferenco, tudi pri razumevanju pojma eksplicitacija ni popolnega konsenza. Splošna ideja za izrazom je, da prevodi težijo k temu, da so bolj eksplicitni od izvirnikov, oz., kot pravita Vinay in Darbelnet (1995: 8; citirano v Pym 2005: 2), je eksplicitacija »the process of introducing information into the target language which is present only implicitly in the source language, but which can be derived from the context or the situation«. ¹⁸ Taka definicija obsega praktično kakršenkoli tip besedilnih fenomenov, čeprav se strokovnjaki pogosto ukvarjajo z različnimi jezikovnimi prvinami, kot so npr. kohezivni elementi (prim. študijo iz leta 1986, ponatisnjeno v Blum-Kulka 2001; številne druge, poznejše študije za različne jezike navaja Pym 2005: 31). Vendar eksplicitacija obsega veliko širše področje prevajalskih fenomenov kot samo kohezijo. Pym (2005: 31-32) citira razumevanje eksplicitacije v povezavi z implicitacijo, kot ju definirata Klaudy in Károly (prispevek iz leta 2003, ki ga citira Pym, je bil objavljen v Klaudy in Károly 2005):

Explication takes place, for example, when a SL [source-language] unit of a more general meaning is replaced by a TL [target-language] unit of a more special meaning; the complex meaning of a SL word is distributed over several words in the TL; new meaningful elements appear in the TL text; one sentence in the SL is divided into two or several sentences in the TL; or, when SL phrases are extended or "elevated" into clauses in the TL, etc.

¹⁸ Zanimiv v tej luči je zgoraj navedeni primer (2), kjer je v slovenskem prevodu zaradi eksplicitacije prisotnih bistveno več informacij kot v izvirnem primeru.

Implication occurs, for instance, when a SL unit of a more specific meaning is replaced by a TL unit of a more general meaning; translators draw together the meaning of several words, and thus SL units consisting from two or more words are replaced by a TL unit consisting of one word; meaningful lexical elements of the SL text are dropped; two or more sentences in the SL are conjoined into one sentence in the TL; or, when SL clauses are reduced to phrases in the TL, etc.

Avtorici ločita pri teh procesih primere, ki so zavestni, in take, ki so avtomatski; poleg tega so lahko obvezni ali pa izbirni. Kot povzema Pym (2005: 32), če sta procesa obvezna, pomeni, da eksplicitaciji v eni smeri vedno odgovarja implicitacija v obratni smeri, kar je navadno specifično za jezikovne pare;¹⁹ ko pa procesa nista obvezna, ta korelacija ni stalna in točna, temveč je asimetrična. Ravno ta druga, neobvezna situacija je tista, ki je zanimiva, saj je specifična za prevajanje in ne za posamezne jezikovne pare ter je tako verjetna kandidatka za prevajalske univerzalije. In prav taka je situacija z nominalizacijo: ne gre za obvezno eksplicitacijo v slovenščini, ki bi ji v obratni smeri odgovarjala obvezna implicitacija v italijanščini, temveč gre za možnost eksplicitacije oz. implicitacije pri prevajanju: prevajalec se lahko odloči (seveda z ozirom na sociokulturne in druge dejavnike), ali bo to storil ali ne. Klaudy in Károly (ibid.) celo trdita, da medtem ko prevajalci, kadar lahko izbirajo, raje posežejo po eksplicitaciji, se v enakih okoliščinah redko odločajo za implicitacijo, ki ni obvezna. V primerih (14) in (15) sta prikazani dve situaciji, kjer je prevajalec dejansko lahko izbiral, ali bo uporabil eksplicitacijo ali ne. V primeru (14) je italijanska nominalizacija *costruzione* eksplicitirana v z glagolom *zidati*,²⁰ čeprav bi bila uporaba nominalizacije *gradnja* tudi sprejemljiva. V primeru (15) pa v podobnih okoliščinah do eksplicitacije ne pride in je nominalizacija *costruzione* prevedena z nominalizacijo *gradnja*. Primera sta izbrana namenoma iz enakega sobesedila (neleposlovnega dela o razvoju evropskih mest), tako da ni mogoče govoriti o vplivu drugega prevajalca, drugega besedilnega tipa ali bistveno drugačne situacije.

(14)

- a. *Al culmine del successo politico /.../ inizia la **costruzione** del battistero (1152) e del campanile (1173).*
- b. *Na vrhuncu političnega uspeha /.../ **so začeli zidati** baptisterij (leta 1152) in zvonik (leta 1173).*

¹⁹ Za jezikovni par italijanščina-slovenščina sodijo med taka obvezna razmerja eksplicitacije-implicitacije gotovo v veliki meri italijanske neosebne glagolske oblike, ki so v slovenščino navadno prevedene z osebnimi glagolskimi oblikami (npr. *È venuto per aiutarti* se normalno prevede z *Prišel je, da bi ti pomagal*). V obratni smeri bi morala v vseh takih primerih potemtakem nastopiti implicitacija (in v tem primeru tudi mora, saj verzija z osebno glagolsko obliko v italijanščini slovnico ni sprejemljiva).

²⁰ V skladu z definicijo Klaudy in Karoly (2005), navedeno zgoraj, je prevod nominalizacije z glagolom (pravzaprav seveda tudi s katero od drugih oblik, naštetih v razdelku 3.2) primer asimetrične eksplicitacije, saj osebna glagolska struktura, s katero je nominalizacija nadomeščena, vsebuje več informacij, ki so v italijanščini implicitne. Razmerje med jezikoma je seveda asimetrično, saj prevajalci ne prevajajo vseh glagolskih (ali drugih) struktur v italijanščino z nominalizacijami, tudi če je to mogoče.

(15)

- a. *Non è casuale che questa svolta metodologica avvenga in occasione del cantiere della cupola, che conclude dopo oltre un secolo la **costruzione** della cattedrale fiorentina.*
- b. *Ni naključje, da se je ta metodološki preobrat zgodil pri postavljanju kupole, s katero se je po več kot enem stoletju končala **gradnja** florentinske stolnice.*

Kot smo videli v razdelku 3.2., je v analiziranih primerih potemtakem prišlo do eksplicitacije v zvezi z italijanskimi nominalizacijami pri približno eni petini pojavitev. Glede na zgodovinski vidik statusa nominalizacije v slovenščini v primerjavi z njenim statusom v italijanščini, o čemer je bil govor v razdelku 3.3., je primerov eksplicitacije manj od pričakovanega, vendar je tako stanje razložljivo z vplivom transfera oz. interference, o katerem smo govorili v predhodnem razdelku, ter s sociokulturnim vplivom večjega, prestižnejšega jezika na slovenščino.

4. SKLEP

Tako enojezični kot vzporedni (in seveda tudi primerljivi) korpusi nudijo neštete možnosti vpogleda v jezike posamično ali v razmerja, ki nastajajo med jezikovnimi pari v interakciji. V pričujočem prispevku smo želeli prikazati nekaj takih možnosti za jezikovni par slovenščina – italijanščina z ozirom na specifičen pojav, in sicer slovnično metaforo, imenovano nominalizacija, pri kateri so glagolski dogodki namesto s skladnim glagolom ubesedeni z metaforičnim samostalnikom - nominalizacijo.

Na osnovi italijanskega enojezičnega korpusa »La Repubblica« ter slovenskega enojezičnega korpusa FIDA na eni strani in italijansko-slovenskega prevodnega vzporednega korpusa ISPAC na drugi strani smo primerjali pogostnost nominalizacije v obeh jezikih. Izkazalo se je, da je v enojezičnih korpusih nominalizacija veliko pogostejša v italijanskem jeziku: analiza je pokazala kar 70 odstotkov več nominalizacij v izbranem vzorcu italijanskega korpusa »La Repubblica« kot v vzorcu Korpusa slovenskega jezika FIDA. Po drugi strani je v korpusu ISPAC, kjer so zbrani italijanski neleposlovni in leposlovni izvorniki ter njihovi slovenski prevodi, razlika med pojavljanjem nominalizacije v italijanskih izvornikih in slovenskih prevodih bistveno manjša, čeprav še vedno v prid italijanskemu jeziku: v analiziranih primerih je 24 odstotkov več nominalizacij v italijanskih izvornikih.

V nadaljevanju smo s kontrastivnega vidika analizirali, kaj se pojavlja v tistih primerih, ko v slovenščino italijanska nominalizacija ni prevedena z nominalizacijo. Največkrat se v takih primerih kot slovenska ustreznica znajde osebna glagolska struktura, v manjši meri pa tudi prislovi, pridevniki, zaimki, predlogi in izpust. Pri primerih, kjer se kot ustreznica v slovenščini pojavlja nominalizacija (takih je, kot rečeno, večina), se najpogosteje pojavi najbolj neposredni prevod izvornika

(npr. *organizzazione* → *organizzazione*), v manjšem deležu pa so uporabljeni tudi nenominalizacijski samostalniki.

Ker je korpus ISPAC sestavljen iz dveh besedilnih tipov, neleposlovnih in leposlovnih besedil, smo primerjali pogostnost nominalizacije v posameznem tipu ter rezultate sopostavili teoretičnim ugotovitvam o nastanku in razvoju nominalizacije in 'nominalnega sloga' v različnih jezikih. V skladu s predvidevanji je nominalizacija veliko (približno 3,5-krat) pogostejša v neleposlovnem podkorpusu kot v leposlovnem, in sicer tako v italijanščini kot v slovenščini.

Končno smo pojav nominalizacije pretresli še s prevodoslovnega vidika in se spraševali na prvem mestu o vzrokih za v primerjavi z obravnavanimi enojezičnimi korpusi presenetljivo visoko prisotnost nominalizacije v slovenskih prevodih. Najbolj verjeten razlog se zdi transfer oz. interferenca, pogojena med drugim z nekaterimi izrazitimi sociokulturnimi vidiki, kot je prestiž izvirkov oz. njihovega jezika. Nadalje smo predstavili (asimetrično) eksplicitacijo kot globlji razlog za pojavljanje nenominalnih prevodov izvirkov nominalizacij v primerih, ko bi bil nominalni prevod prav tako mogoč oz. sprejemljiv. Prevodoslovni univerzaliji sta se torej izkazali za koristna teoretična pripomočka pri razumevanju obravnavanega fenomena.

Jasno je, da so možnosti analize, ki jih nudi še tako majhen korpus, kot je ISPAC, številne in raznolike. Samo veselimo se lahko vsakega novega projekta, ki obsega nastanek vzporednih korpusov večjega obsega, saj bomo z njimi lahko potrdili ali ovrgli dosedanja opažanja. V tem prispevku predstavljene izsledke so namreč le majhen korak k zapolnitvi vrzeli na področju italijansko-slovenskih korpusnih študij, bodisi v kombinaciji s kontrastivnim, prevodoslovnim ali katerimkoli drugim vidikom.

Bibliografija

- Aijmer, Karin in Bengt Altenberg, 1996: Introduction. Aijmer, Bengt Altenberg, in Mats Johansson (ur.): *Languages in contrast. Papers from a symposium on text-based cross-linguistic studies, Lund 4-5 March 1994*. Lund Studies in English 88. Lund: Lund University Press, 11-16.
- Altieri Biagi, Maria Luisa, 1993: 'Dialogo sopra i due massimi sistemi' di Galileo Galilei. A. A. Rosa (ur.), *Letteratura italiana Einaudi. Le opere. Vol. II*. Torino: Einaudi. (Elektronska oblika dostopna na CD-ROMu zbirke *La grande letteratura Italiana Einaudi. CD 6. Il Seicento*.)
- Baker, Mona, 1992: *In Other Words*. London/New York: Routledge.
- Baker, Mona, 1993: *Corpus Linguistics and Translation Studies: Implications and Applications*. Baker, Mona, Gill Francis in Elena Tognini-Bonelli (ur.): *Text*

- and Technology: In Honour of John Sinclair*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Baker, Mona, 1995: Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Future Research. *Target* 7 (2). 223-243.
- Baker, Mona, 1998. Réexplorer la langue de la traduction : une approche par corpus. *Meta* XLIII, 4. 1-7. <http://www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n4/001951ar.pdf> (Dostop 07.03.2010.)
- Blum-Kulka, Shoshana, 2001: Shifts of Cohesion and Coherence in Translation. Venuti, Lawrence (ur.) *The Translation Studies Reader*. London/New York: Routledge. 298-313.
- Bowker, Lynne, 2001: Towards a Methodology for a Corpus-Based Approach to Translation Evaluation. *Meta*, XLVI. 345-364. <http://www.erudit.org/revue/meta/2001/v46/n2/index.html> (Dostop 25.03.2010.)
- Calzolari, Nicoletta in Alessandro Lenci, 2004: Linguistica computazionale. Strumenti e risorse per il trattamento automatico della lingua. *Mondo digitale*. 2. 56-69.
- Corpus »La Repubblica«: <<http://dev.sslmit.unibo.it/corpora/corpus.php?path=&name=Repubblica>>. (Dostop 12.03.2010.)
- Corpus di italiano scritto CORIS/CODIS: <http://corpora.dslo.unibo.it/coris_ita.html>. (Dostop 12.03.2010.)
- Cortelazzo, Michele A., 2004: La lingua delle scienze: appunti di un linguista. G. Peron (ur.): *Premio «Città di Monselice» per la traduzione letteraria e scientifica*, 31-32-33, Padova: Il Poligrafo. 185-195. <http://www.provincia.padova.it/comuni/monselice/traduzione/31-33%20pdf/cortelazzo.pdf> (Dostop 25.03.2010.)
- Doorslaer, Luc van, 1995: Quantitative and Qualitative Aspects of Corpus Selection in Translation Studies. *Target* 7 (2). 245-260
- Ebeling, Jarle, 1998: Contrastive Linguistics, Translation, and Parallel Corpora. *Meta*, XLIII, 4.
- ELAN: <<http://nl.ijs.si/elan/>> (Dostop 07.03.2010.)
- Erjavec, Tomaž, 1997: Računalniške zbirke besedil. *Jezik in slovtvo*, 42/2-3. 81-96. <http://nl.ijs.si/et/Bib/SlKorpus/slKorpus-la2/> (Dostop 07.03.2010.)
- Eur-lex: <http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=en> (Dostop 07.03.2010.)
- Europarl Parallel Corpus: <<http://www.statmt.org/europarl/>> (Dostop 07.03.2010.)
- EVROKORPUS: <<http://evrokorpus.anyterm.info/index.php?jezik=slov>> (Dostop 07.03.2010.)
- Granger, Sylviane, 2003: The corpus approach: a common way forward for Contrastive Linguistics and Translation Studies? Granger, Sylviane, Jacques Lerot in Stephanie Petch-Tyson (ur.): *Corpus-based Approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*. Amsterdam/New York: Rodopi. <http://cecl>.

- ftr.ucl.ac.be/Downloads/Contr%20Ling%20&%20Translation%20Rodopi1.pdf (Dostop 07.03.2010.)
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood in Christian M. I. M. Matthiessen, 1999: *Construing Experience through Meaning. A Language-Based Approach to Cognition*. London/New York: Continuum.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood in Christian M. I. M. Matthiessen, 2004: *An Introduction to Functional Grammar. Third Edition*. London: Arnold.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood in James R. Martin, 1993: *Writing Science. Literacy and Discursive Power*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood, 1993: Quantitative Studies and Probabilities in Grammar. Hoey, M. (ur.): *Data, description, Discourse. Papers on the English Language in Honour of John McH. Sinclair*. London: HarperCollins. 1-25.
- Halliday, Michael Alexander Kirkwood, 1994: *An Introduction to Functional Grammar. Second Edition*. London: Arnold.
- Halverson, Sandra, 1998: Translation studies and representative corpora: establishing links between translation corpora, theoretical/descriptive categories and a conception of the object of study. *Meta*, XLIII, 4. <http://www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n4/003000ar.pdf> (Dostop 11.04.2010.)
- Ianich, Erica, 2006: Analisi di un corpus parallelo inglese-italiano di pubblicazioni dell'OMS: sintassi, lessico e resa della modalità. *Rivista internazionale di tecnica della traduzione / International Journal of Translation* 9. 99-121
- Johansson, Stig, 2003: Contrastive Linguistics and Corpora. Granger, Sylviane, Jacques Lerot in Stephanie Petch-Tyson, S. (ur.): *Corpus-based approaches to contrastive linguistics and translation studies*. 31-44. <http://www.hf.uio.no/german/sprik/> (Dostop 08.03.2010.)
- Klaudy, Kinga in Krisztina Károly, 2005: Implication in translation: Empirical Evidence for Operational Asymmetry in Translation. *Across Languages and Cultures. Vol. 6 No. 1*. 13-29.
- Klinar, Stanko, 1996: Samostalnikost angleščine v primeri s slovenščino. Klinar, Stanko (ur.): *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino*. Radovljica: Didakta. 149-193.
- Korpus slovenskega jezika* FIDA: <<http://www.fida.net/slo/index.html>>. (Dostop 12.03.2010.)
- Korpus slovenskega jezika* FidaPLUS: <<http://www.fidaplus.net>>. (Dostop 12.03.2010.)
- Leech, Geoffrey, 1992: Corpora and theories of linguistic performance. Svartvik, J. (ur.): *Directions in Corpus Linguistics. Proceedings of Nobel Symposium 82, Stockholm, 4-8 August 1991*. Berlin: Mouton. 105-122.
- Malmkjaer, Kirsten, 1998. Love thy neighbour: will parallel corpora endear linguists to translators? *Meta*, XLIII, 4. <http://www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n4/003545ar.pdf> (Dostop 11.04.2010.)

- Mauranen, Anna, 2004: Corpora, universals and interference. Mauranen, Anna in Pekka Kujamäki (ur.): *Translation Universals: Do they exist?* Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. 65-82.
- Mikolič Južnič, Tamara, 2008: *Nominalne strukture v italijanščini in slovenščini: pogostnost, tipi in prevodne ustreznice*. PhD Diss., Univerza v Ljubljani.
- Mikolič, Vesna, 2007: Tipologija turističnih besedil s poudarkom na turistično-oglaševalskih besedilih. *Jezik in slovstvo*, 52/3–4. 107–116.
- Plemenitaš, Katja, 2004: *Posamostaljenja v angleščini in slovenščini na primeru dveh besedilnih vrst*. PhD Diss., Univerza v Ljubljani.
- Podeur, Josiane, 1993: *La pratica della traduzione. Dal francese all'italiano e dall'italiano al francese*. Napoli: Liguori.
- Pym, Anthony, 2005: Explaining Explicitation. Karoly, Krisztina in Ágata Fóris (ur.): *New Trends in Translation Studies. In Honour of Kinga Klauďy*. Budapest: Akadémia Kiadó. 29-34. http://www.tinet.cat/~apym/on-line/translation/explicitation_web.pdf (Dostop 11.04.2010.)
- Pym, Anthony, 2008: On Toury's Laws of How Translators Translate. Pym, Anthony, Miriam Shlesinger in Daniel Simeoni (ur.): *Beyond Descriptive Translation Studies. Investigations in homage to Gideon Toury*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. 311–328. http://www.tinet.org/~apym/on-line/translation/2007_toury_laws.pdf (Dostop 09.03.2010)
- Rawoens, Gudrun, 2007: Bilingual Corpora and contrastive Language Studies. A corpus-based study of causative constructions in a Dutch-Swedish contrastive perspective. *Proceedings of Corpus Linguistics 2007*. http://www.corpus.bham.ac.uk/corplingproceedings07/paper/224_Paper.pdf (Dostop 11.04.2010.)
- Salkie, Raphael, 1999: How can linguists profit from parallel corpora? Borin, Lars (ur.): *Language and Computers, Parallel corpora, parallel worlds. Selected papers from a symposium on parallel and comparable corpora at Uppsala University, Sweden, 22–23 April, 1999*. Amsterdam/New York: Rodopi. 93-109. <http://www.ingentaconnect.com/search/download?pub=infobike%3a%2f%2frodopi%2fflang%2f2002%2f00000043%2f00000001%2fart00006&mimetyp=application%2fpdf> (Dostop 11.04.2010.)
- Shlesinger, Miriam, 1998: Corpus-Based Interpreting Studies as an Offshot of Corpus-Based Translation Studies. *Meta*, XLIII, 4. <http://www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n4/004136ar.pdf> (Dostop 11.04.2010.)
- Sinclair, John McHardy, 1997: Corpus Evidence in Language Description. Wichmann, Ann, Steve Fligelstone, Tony McEnery in Gerry Knowles (ur.): *Teaching and Language Corpora*. London/New York: Longman.
- Tognini-Bonelli, Elena, 2001: *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Toury, Gideon, 1995: *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- TRANS: <<http://nl.ijs.si/~spela/trans-index.html>> (Dostop 07.03.2010.)

- Vinay, Jean-Paul in Jean Darbelnet, 1995: *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Vintar, Špela, 2001: Using Parallel Corpora for Translation-Oriented Term Extraction. *Babel* 47, 2. 121-132.
- Vintar, Špela, 2009: Slovenski prevodoslovni korpus. Stabej, Marko: *Obdobja 28: Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp28/Vintar.pdf> (Dostop 11.04.2010.)
- Vodušek, Božo, 1933: Za preureditev nazora o jeziku. *Krog. Zbornik umetnosti in razprav*. Ljubljana. 66-76.
- Williams, Ian A., 1996: A Translator's Reference Needs: Dictionaries or Parallel Texts? *Target* 7 (2). 275-299.
- Zanettin, Federico, 2002: Corpora in Translation Studies. Elia Yuste Rodrigo (ur.): *Language Resources for Translation Work and Research. LREC 2002 Workshop Proceedings*. Las Palmas de Gran Canaria. 10-14
- Žele, Andreja, 1996: Razvoj posamostaljenja v slovenskem publicističnem jeziku med 1946 in 1995. Ada Vidovič Muha (ur.): *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 191-200.